

NOTÍCIES BIBLIOGRÀFIQUES

M. GILBERT (ed.), *La Sagesse de l'Ancien Testament*, Gembloux/Leuven University Press, Ed. J. Duculot, 1979, 420 pp.

L'edició dels treballs presentats al *Colloquium Biblicum Lovaniense* XXIX, celebrat del 29 al 31 d'agost de 1978, per M. Gilbert, actual Rector del Pontifici Institut Bíblic de Roma, dona l'avinentesa per veure el moment actual dels estudis bíblics sobre els sapiencials de l'Antic Testament. Una recensió d'aquest congrés força extensa pot veure's en F. Raurell, *La Literatura Sapiencial Bíblica*, dins *Estudios Franciscanos* 78 (1979) 142-170.

La *introducció*, signada pel mateix M. Gilbert, presenta els principals llibres apareguts després de vint-i-cinc anys sobre els cinc llibres Sapiencials: Proverbis, Job, Qohèlet, Ben Sira i Saviesa, l'anomenat pentateuc sapiencial, segons L. Alonso Schökel. L'A., començant pels treballs de M. Noth i D. W. Thomas de l'any 1955, inicia una panoràmica general que posa de relleu el creixement dels estudis textuais, sobretot de Ben Sira, Job i Proverbis, i subratlla els comentaris més rellevants de cada sapiencial.

Sobre *Proverbis*, cita A. Barucq i W. McKane com els dos comentaris més remarcables. Un més referit a cada recull, l'altre precedit d'un llarg estudi sobre la saviesa internacional. Sobre *Job*, se'n subratlla el millor comentari, el de G. Fohrer, ja que ha restat inacabat el de F. Horst, així com la publicació més recent de R. Gordis. Sobre *Qohèlet*, se cita l'italià de L. Di Fonzo, que recull molt bé tots els estudis anteriors, el de D. Lys sobre els quatre primers capítols i el de A. Lauha. Quant al *Ben Sira*, l'A. mostra l'absència de comentaris recents, havent-se de recórrer encara als clàssics de R. Smend i N. Peters. Finalment, sobre la *Saviesa* ens trobem amb un fenomen semblant, encara que posteriorment a aquesta introducció ja ha aparegut el comentari de C. Larcher, P. Heinisch, R. Cornely i A.T.S. Goodrick, continuen essent els clàssics.

Sobre alguns treballs més monogràfics, l'A. fa ressaltar els estudis sobre *Proverbis 1-9* de R. N. Whybray, B. Lang i C. Kayatz, amb comparacions a la saviesa egípcia i al paper de l'escola i del mestre a Pr 1-9. Sobre *Job*, es posa de relleu l'extensa monografia de J. Lévêque sobre la teologia de Job, intent d'elevat el profund humanisme d'aquest llibre. Sobre *Qohèlet*, O. Loretz ha parlat d'influència mesopotàmica, mentre que R. Braun parla d'analogies amb la filosofia grega.

És sobretot *Ben Sira*, que malgrat no gaudir de comentaris ha centrat molt l'atenció en estudis especialitzats. Així J. Haspecker, que destaca el temor de Déu com a centre del llibre. J. Hadot estudia la llibertat. J. Marböck aprofundeix els textos de la Saviesa. T. Middendorp, la relació entre judaisme i hel·lenisme. G. L. Prato, finalment, la teodicea a partir de les ambivalències o antinòmies de l'existència. Quant a la *Saviesa*, es remarca el marc cultural bíblic i grec de C. Larcher, la influència hel·lenística analitzada per J. M. Reese i la crítica dels déus dels cc. 13-15 feta pel mateix A.

Sobre *obres més generals*, se subratlla la monografia sobre la figura de la Saviesa de P. E. Bonnard i B. L. Mack, sobre la Paraula de Déu del qui subscriu aquesta nota i sobre el culte de L. G. Perdue. Finalment, l'obra que ha marcat a partir de la seva edició l'any 1970, *Weisheit in Israel* de G. Von Rad, que l'A. qualifica com a «livre admirable de perspicacité et de profondeur» (p. 13).

La primera part d'aquest llibre ve titulada com a *L'ampleur du courant de sagesse* i recull nou articles (pp. 17-149). S'inicia amb una magistral col·laboració d'H. Cazelles, *Les nouvelles études sur Sumer (Alster) et Mari (Marzal) nous aident-elles à situer les origines de la sagesse israélite?* La posició de Cazelles s'inscriu en la tendència general de l'exegesi moderna de reconèixer que si per un cantó hi ha semblances o afinitats en el cos literari bíblic amb les altres cultures, per l'altre també apareix el segell típicament jueu.

Segueixen després una sèrie de treballs sobre textos sapiencials no inclosos en els cinc llibres tradicionals. C. Brekelmans sobre la influència de la Saviesa a *Deuteronomi*, que segons l'A. no és gens probable. En canvi J. Vermeylen, parlant del *Proto-Isaïes*, s'inclina per un lligam sobretot en els textos messiànics de l'època de Josies i a les relectures fetes en el post-exili.

També s'analitzen els salms 73 (J. Luyten) i 119 (J. P. M. van der Ploeg), el Càntic (J. L. Crenshaw), els temes de la saviesa de la dona (S. Amsler) i la saviesa personificada (P. E. Bonnard).

La segona part d'aquest llibre ve titulada *Les Livres sapientiaux de l'Ancien Testament* i recull catorze articles (pp. 153-396). Cinc col·laboracions, les més nombroses, sobre el llibre dels *Proverbis* obren aquesta segona part, amb quatre autors de renom internacional.

R. N. Whybray estudiant Pr 10,1-22,16 parla d'una reinterpretació en diferents etapes de tot el material trobant el centre teològic a 15,33-16,9. W. McKane es centra en les funcions del llenguatge i els objectius de Pr 10-30. B. Lang aborda el tema de l'escola i la instrucció a Israel analitzant les diverses hipòtesis que hi ha sobre el tema, útils sobretot de cara a la comprensió de Pr 1-9.

Finalment M. Gilbert presenta l'estructura de Pr 8 i d'aquesta forma en precisa el contingut i la coherència. La invitació que fa la Saviesa perquè s'escoltin les seves lliçons s'ha de veure com una introducció als cc. 10-31, verdader contingut de la predicació dels savis. Recentment el mateix A. ha presentat un resum d'aquest article, junt amb una breu anàlisi de tots els

textos sobre la saviesa personificada, dins *Cahiers d'Évangile* 32 (1980).

Dos grans comentaristes de *Job* se centren sobre aquest llibre. G. Fohrer, sobre el diàleg i la comunicació en *Job*, ja que el tema d'aquest llibre és la qüestió del recte comportament de l'home en el dolor. J. Lévêque analitza els cc. 29-31, on descobreix la consciència del just, que és alhora anamnesi i disculpa.

Tres col·laboracions parlen de *Qohèlet*. D. Lys sobre l'ésser i el temps en la línia del seu anterior treball que centrava el tema en el valor de la vida: *L'Ecclésiaste ou que vaut la vie?* Paris 1977. N. Lohfink es pregunta sobre el pretès antifeminisme del *Qohèlet*. En definitiva més que un misogin, és un crític de la misogínia. J. Coppens intenta trobar l'estructura d'aquest llibre: a més de l'escrit fonamental que té quatre parts, l'A. hi descobreix dues parts més i una introducció.

Ben Sira rep el tractament de dos autors. J. Marböck parla dels cc. 38,24-39,11 i G. L. Prato planteja la llum com a intèrpret de la Saviesa en la tradició textual de *Ben Sira*. La influència dualista de l'escola d'Aristòbul sembla significativa, sobretot en els temes escatològics.

Quatre col·laboracions sobre el llibre de la *Saviesa de Salomó* clouen aquest voluminós llibre. P. Beauchamp, desenvolupant el que té escrit en *L'Un et l'Autre Testament*, Paris 1977, pp. 127-128 (traducció castellana a Madrid 1977, pp. 102-117), parla de la necessitat de «n'èpouser que la Sagesse». F. Raurell, professor de la nostra Facultat de Teologia de Barcelona (SSP), presenta un suggerent estudi sobre el significat religiós del mot *doxa* en Saviesa. A diferència dels altres llibres sapiencials i en context escatològic, l'A. estudia sobretot, Sv 10,14 que parla de la *doxa aiônios* concedida a Josep, i la veu com la participació escatològica en l'eternitat de Déu. Aquesta interpretació ve confirmada per la doctrina de Daniel-Teodocion, 1 d'Henoc, escrits essenis i, fins i tot, la mateixa Vulgata sembla inclinar-se vers aquesta interpretació en traduir per «claritas eterna». El valor escatològic de *doxa aiônios* com a participació en la vida de Déu, tal com ho entén Saviesa, passa al NT, que defineix els cristians com els cridats a la *doxa aiônios*: 2Cor 4,17; 2Tm 2,10; 1P 5,4.10. J. M. Reese, presenta com a darrer treball el mètode de P. Ricoeur com a pauta d'interpretació de cara al llibre de la Saviesa.

Aquesta edició dels treballs presentats al *Colloquium Biblicum Lovaniense* XXIX sobre els sapiencials és una bona ocasió per a adonar-se del moment present dels estudis d'aquest pentateuc sapiencial. Hi ha latent la consciència de la dificultat d'abastar l'ampli camp de la Saviesa fóra i dins d'Israel. D'altra banda s'experimenta la gran actualitat d'uns llibres que s'apropen tant al llenguatge i a l'experiència de l'home d'avui. Els sapiencials, en efecte, es manifesten com a catalitzadors d'un ensenyament popular i per mediació de la saviesa/seny/experiència ensenyen una *Saviesa* que brolla de l'única Paraula (Sir 1,5).